

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

שעור מורינו הרב יהודה גנס, פרשת צו (שושן פורים) תשס"ח:

[א] הטעם באמירת ארור המן וכו', ובהכאת המן

פסק השו"ע (או"ח סימן תר"ץ סעיף ט"ז), וז"ל: צריך שיאמר ארור המן וכו', ארורה זרש וכו', עכ"ל. ומקור הדברים הוא בטור מהירושלמי (מגילה פ"ג ה"ז), אלא דבירושלמי שלפנינו במקום ארורה זרש איתא ארור המן ארורים בניו וכו'.
ודין זה צ"ב מה הטעם והצורך לקלל ולארר את המן אשתו ובניו שהושמדו כבר בימים ההם בזמן הזה.

ושם בשו"ע (סעיף י"ז) כתב הרמ"א שנהגו התינוקות לצור צורת המן או לכתוב שמו על עצים ואבנים ולהכותם זה על זה כדי שימחה שמו על דרך מחיית עמלק ושם רשעים ירקב, ומזה נשתרבו המנהג להכות המן, ואין לבטל שום מנהג או ללעוג עליו כי לא לחינם הוקבעו.

ויתכן ששורש המנהג הם דברי הירושלמי דבעינן לארר את המן בכל שנה, והכאתו הוא הרחבת דין זה.

ועל כל פנים גם מנהג זה צ"ב, דבשלמא עמלק שעוד לא כלה בעו"ה מצווים אנו בגזירת מלך לזכור איבתו, אולם המן שנשמד כבר מה הענין להכותו.

ומצינו בזה דברים נפלאים בספר תולדות אדם לרבי אברהם דנציג בעל החיי אדם בשם רבו ומחותנו הגר"א זצ"ל, דכתב שם בתולדות אדם שפעם בפורים שאל את הגר"א על מה שאמרו חז"ל במגילה דכל השירות נכתבות אריח על גבי לבינה, חוץ מעשרת בני המן ומלכי כנען להראות שלא תהיה תקומה למפלתם, ושאל החיי אדם מה הביאור שלא תהיה תקומה (בלשון עתיד), הלא הו"ל לחז"ל לומר שלא תהיה תקומה למפלתם (בלשון עבר).
וענה לו הגר"א על זה, דבסוף ואתחנן נאמר לענין קריאת ים סוף "ואשר עשה וכו' ויאבדם ה' עד עצם היום הזה", והקשה שם הרמב"ן מהוא עד היום הזה, הלא כל הנטבעים אובדים עד היום הזה, ואמר הגר"א שאם נדע את התירוץ על קושית הרמב"ן יתבארו דברי הגמ' במגילה הנ"ל. ושאל החיי אדם מה כוונתו, וענה לו הגר"א הרי כתוב "סוס ורוכבו רמה בים".

וכתב הח"א שאז הבין את כוונת הגר"א, ואמר לפניו שהרי אמרו חז"ל במדרש ובזוהר שבקריעת ים סוף אבד השר של מצרים לגמרי, וזהו סוס ורוכבו, משא"כ לשאר האומות שיש להם שרי מעלה, לכן כדי שגם לעתיד לא תהיה להם תקומה עבדינן את השירה זו (של עשרת בני המן) ודמלכי כנען אריח על גבי אריח להראות שגם לשרים לא תהא תקומה.

וכעין זה מצינו בהא דאיתא במגילה (דף טז): שצריך לקרוא את עשרת בני המן בנשימה להראות שבבת אחת יצאה נשמתם, ולהאריך את האות וא"ו דויזייתא להראות שבבת אחת נתלו, דבפשוטו אינו מובן מה המעלה שנהרגו בבת אחת ונתלו למחרת בבת אחת.
וע"ש בבן יהודע שפירש שהכוונה היא ל' דרגות של טומאה שנתלכשו בהם שכלו בבת אחת ע"י שנהרגו ונתלו בכ"א (ושמעתי שכן הוא ביהל אור להגר"א).

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

ובענין זה מצינו בב"י (או"ח סימן קל"ו) דהא דבפורים קוראים רק ט' פסוקים בקריאת התורה ולא כבכל השנה שקוראים לכל הפחות י' פסוקים, משום שעמלק גרם ששמו יתברך וכסאו חסרים לפיכך פרשיותיו חסרים, והוא עשה מעשה קטוע לפיכך פרשיותיו קטועים.

ואף שסתרי תורה יש כאן, מ"מ מעט אפשר להבין, דכידוע שמו וכסאו הם רמז להשפעותיו יתברך בעולם, ועמלק גרם לחסרון בשפע מאתו יתברך בעולם. ומסרו לנו חז"ל שהשפעותיו הם בי' דרגות המכונות י' ספירות, וכמו שאומרים בפתיחת אליהו הנדפסת בסידורי עדות המזרח, ועמלק שגרם לחסרון בי' ספירות אלו לכן פרשיותיו חסרים – די' הפסוקים שבקריאת התורה גם הם כנגד י' ספירות, וכמ"ש במגילה שהם כנגד י' מאמרות שנברא בהם העולם, ולכן כשנהרגו ונתלו י' בניו כלו י' כוחות טומאה שהם כנגד י' ספירות אלו.

ומעתה נבין את הענין לארר המן אשתו ובניו, שאין הכוונה להם עצמם אלא לכוחות אלו למעלה, שעליהם נאמר מלחמה לה' בעמלק מדור דור.

ב] פורים שלב נוסף במחיית עמלק

הנה יסוד חג הפורים הוא מחיית עמלק, וכמו שאמרו בגמ' (מגילה ז.) שלא כתבו את אסתר לדורות אלולא שמצאו מקרא מה"ת בפרשת עמלק "כתוב זאת זכרון בספר", (וע' ריש מגילה שנחלקו הרמב"ן והר"ן אלולא מקרא זו האם לא היה נקבע פורים כלל, או שרק לא היתה נכתבת המגילה ככתבי הקודש, ואכמ"ל).

ועוד אמרו בגמ' (מגילה ל.) דהדין לקרוא פרשת זכור קודם לפורים נלמד מקרא ד"והימים האלה נזכרים ונעשים", דבעינן להקדים זכירת מחיית עמלק לעשייה, הרי דזכירת מעשה עמלק הוא מדיני הפורים ממש.
[ואמנם בגמ' (מגילה ב:) דרשו "נזכרים ונעשים" שנזכרים היינו קריאת המגילה, ועל כרחך תרתי שמעת מינה, ואכמ"ל].

ויובן אולי לפ"ז הטעם לקביעת יום למוקפים בפני עצמם, (וכבר עמדו על זה הראשונים, יעוין ר"ן ריש מגילה), דלהנ"ל יובן שביום זה הושלמה מחיית עמלק בהריגת עוד שלש מאות איש (שהיו מבית עמלק כדכתב בתרגום), ותליית י' בני המן.

ג] בניין הבית השני מכח הנס של פורים

בנס פורים, מלבד נס הצלת ישראל מכליון, נכלל גם נס בניית בית שני, דהשלמת בנין הבית (לאחר שהופסקה בנייתו שנים רבות) היתה מכח נס פורים, וכמו שיתבאר.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

דהנה אמרו בגמ' (מגילה י:): רבי יונתן פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא, וקמתי עליהם וגו' והכרתי לבבל שם ושאר וכו', ונכד זו ושתי, ע"כ. הרי דבנס פורים נכלל שבהריגת ושתי כלה זרע נבוכדנצר מחריב הבית.

עוד אמרו בגמ' (מגילה יב:): והקרוב אליו כרשנא וכו', אמר רבי לוי כל פסוק זה על שום קרבנות נאמר, כרשנא – אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה כלום הקריבו לפניך פרים בני שנה וכו', ע"כ, דהיינו שכעת נידונה ושתי על חורבן בית ראשון ע"י נבוכדנצר (סכה).

ובאסתר רבה אמרו שכל מפלתו של המן היתה משום שיעץ לאחשוורוש לבטל את בנין הבית, ע"ש (פרשה ז', ב'): אילו נהרג המן כשירד ויעץ לאחשוורוש לבטל בנין בית המקדש לא היה מי יודעו, אלא יתגדל ואח"כ יתלה, ע"כ. ובתוס' (ר"ה ג: ד"ה שנת עשרים) כתבו דדריוש השני בונה הבית היה בנה של אסתר, ובאמת נחלקו בזה בילקוט שמעוני. (ויש לעיין דבסוגיא בר"ה שם מבואר דדנוהו כגוי לענין האומר סלע זו לצדקה וכו', וצ"ל דמ"מ נהג כגוי).

ובאמת הדבר התבאר היטב בדברי הפייטן בקרובות לפורים, יעו"ש בברכת הקל הקדוש ובברכת חנון המרבה לסלוח ובברכת גואל ישראל ובעוד כמה ברכות. ויהי רצון שגם בנו תתקיים בקרוב התפילה "פדות תחיש לההר הטוב, צהלה וזמרה להודות לקל הטוב".